

Voorkomen van dyslexie en bestrijden van laaggeletterdheid: wat werkt?

Aryan van der Leij

NDC

21-3-2018

Nieuws

Slecht onderwijs: veel dyslexie (NRC, 5-3-2016)

Nederland geeft weinig geld uit aan aanpak laaggeletterden (Nieuwsuur, 2-9-2016)

(1) laaggeletterdheid

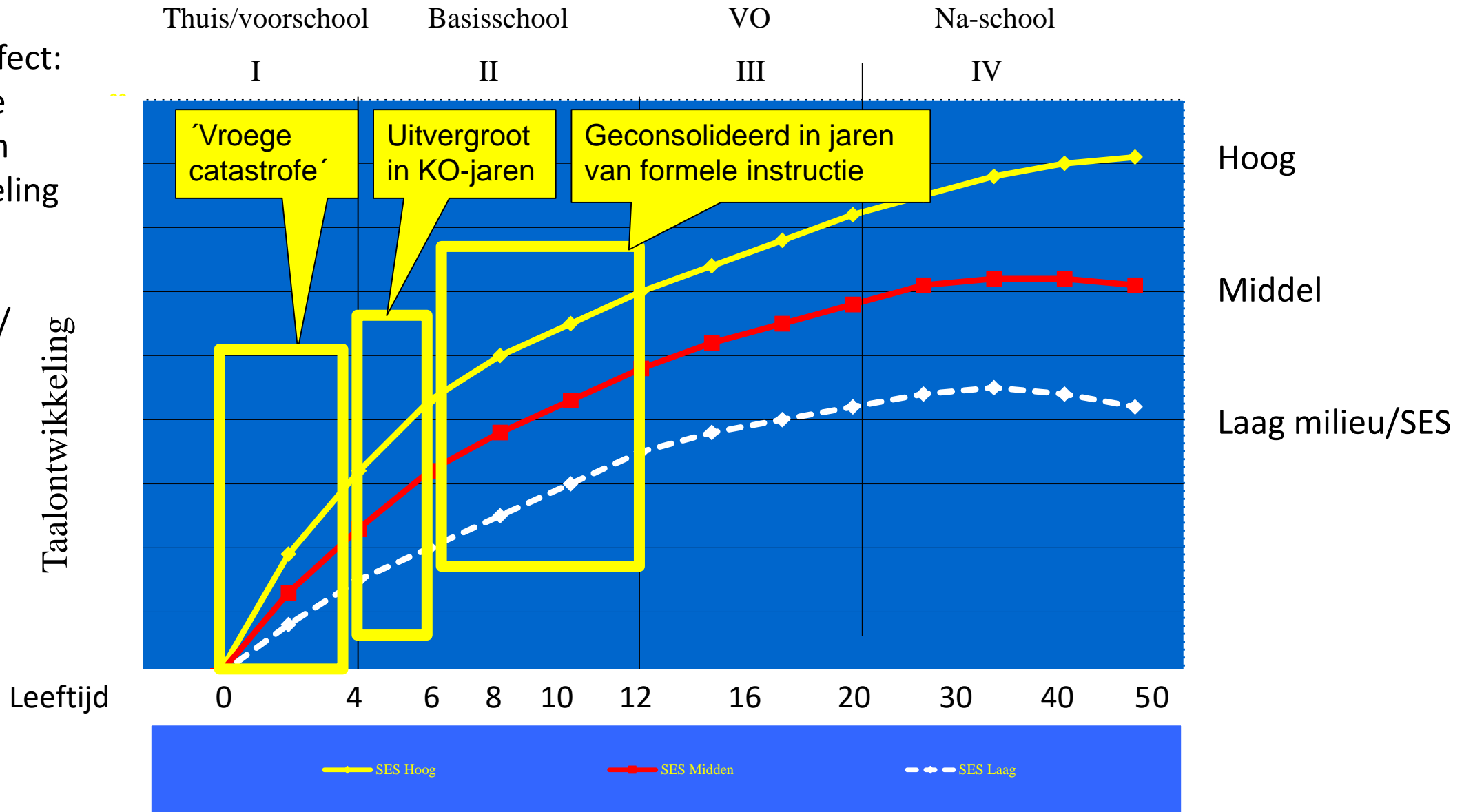
Iemand is laaggeletterd als hij geen of onvoldoende gebruik kan maken van het geschreven of gedrukte woord om te functioneren in de samenleving en op het werk en om eigen doelstellingen, kennis en ontwikkeling te verwerkelijken.

Oorzaken, dus ook de rol van zwak onderwijs **blijven buiten beschouwing**

<http://www.nuon.com/nl/woordenlijst.jsp?char=l>

Oorzaak laaggeletterdheid

Mattheüs effect:
toenemende
verschillen in
taalontwikkeling
op basis van
milieu-
achtergrond/
SES

(2) dyslexie

Twee criteria:
achterstand en didactische resistentie

Dyslexie is een specifieke leerstoornis die zich kenmerkt door een hardnekkig probleem in het aanleren van accuraat en vlot lezen en/of spellen op woordniveau, dat niet het gevolg is van omgevingsfactoren en/of een lichamelijke, neurologische of algemene verstandelijke beperking.

Zwak onderwijs moet als oorzaak worden **uitgesloten**

Criteria

Box 3.1 Dyslexie volgens de SDN

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en/of vlot toepassen van het lezen en/of het spellen op woordniveau.

Criteria

1. *Achterstand*: het vaardigheidsniveau van lezen op woordniveau en/of spelling ligt significant lager dan dat van een individu met dezelfde leeftijd in vergelijkbare omstandigheden.
2. *Didactische resistentie*: het probleem met het aanleren en toepassen van lezen en/of spellen op woordniveau blijft bestaan, ook wanneer adequate remediërende instructies en oefeningen worden gegeven.

Dyslexie. Diagnostiek en behandeling. SDN (2016)

Compenserende en remediërende functie van het onderwijs

- te veel laaggeletterden komt door:
  - tekortschietende *compenserende* functie van het onderwijs
  - milieu-achterstanden worden eerder groter dan kleiner
- te veel dyslectici komt door:
  - tekortschietende *remediërende* functie van het onderwijs
  - individueel probleem wordt onvoldoende ondervangen
    - NB: er is (volgens protocol) alleen sprake van dyslexie als de *remediërende* kwaliteit van het onderwijs juist in orde is ('didactische resistentie')
- bij een preventieve aanpak vallen de *compenserende* (milieu) en *remediërende* functie (aandoening) samen:
  - bestrijden laaggeletterdheid èn terugdringen dyslexie
  - risicoleerlingen: zwak in Groep 2 in ontluikende/voorbereidende geletterdheid

Voorkomen van dyslexie en bestrijden van laaggeletterdheid: wat werkt?

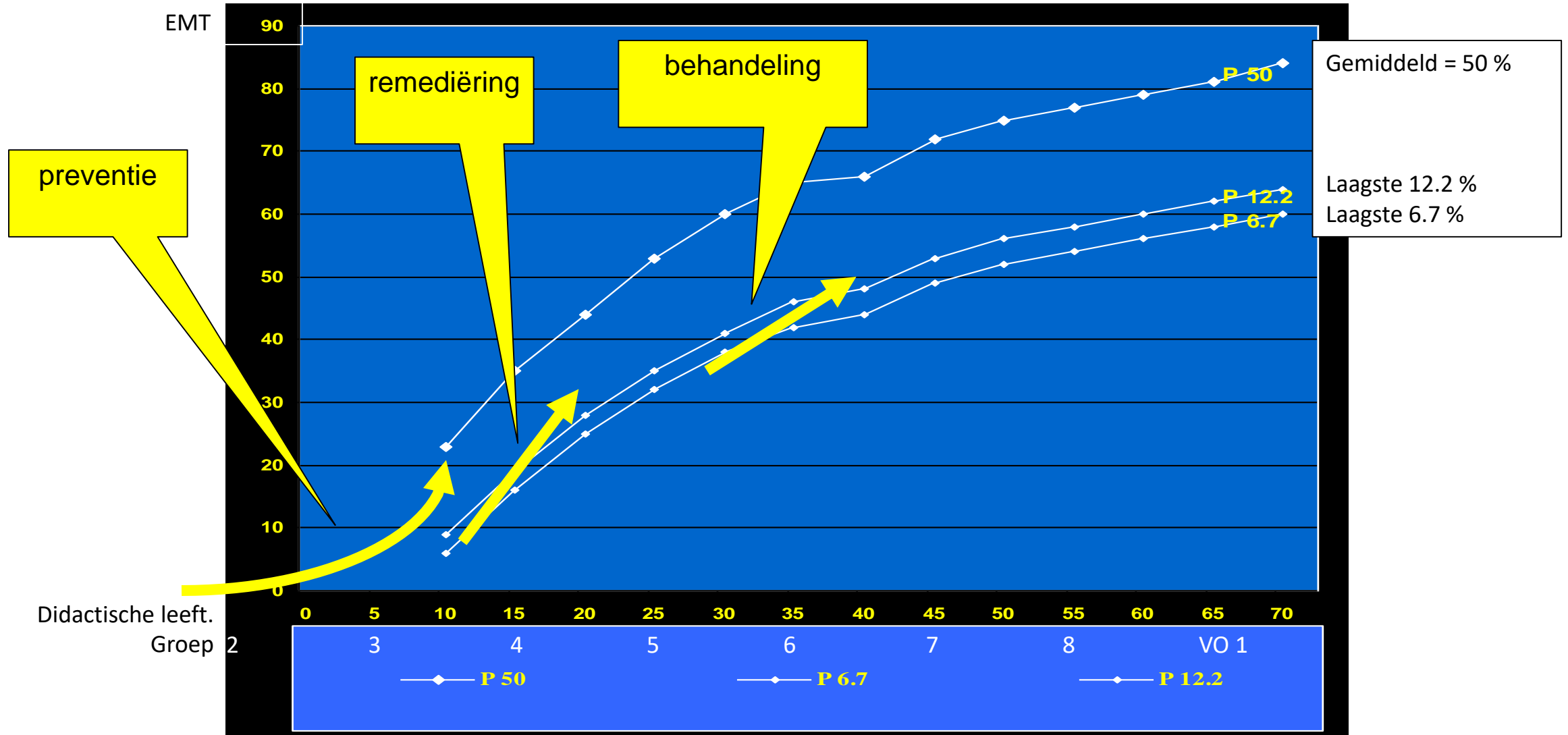
Vormen van aanpak

- 1) preventie
  - stimulering ontluikende geletterdheid (Groep 1-2)
  - specifieke interventie voor risicokinderen (Groep 2)
- 2) remediëring (Groep 3-4)
- 3) gevolgd door leeskilometers maken/leeservaring opschroeven (Groep 4-8)

Vormen van aanpak

Verwacht effect op vlotheid van woordlezen i.t.v. normen Een-Minuuttest

Continuüm van zorg

Tabel 11.1 Continuüm van zorg

Zorgniveau	Uitwerking in stappen
Niveau 1: Goed lees- en spellingsonderwijs in klassenverband (basisaanbod)	1 Kwaliteit instructiegedrag en klassen- management 2 Juist gebruik van effectieve methodes 3 Gebruik leerlingvolgsysteem
Niveau 2: Extra zorg in de groepssituatie door de leerkracht (zwakste 25% van de leerlingen)	4 Vaststellen van potentiële uitvallers en voldoende maatwerk in de klas
Niveau 3: Specifieke interventies uitgevoerd/on- dersteund door de zorgspecialist in de school (zwakste 10% van de leerlingen)	5 Instructie individueel of in kleine groep- jes 6 Vaststellen van achterstand en hard- nekkigheid: vermoeden van dyslexie
Niveau 4: Diagnostiek en behandeling in het zorg- instituut (zwakste 4% van de leerlingen)	7 Vaststellen van dyslexie (psychodiagnostisch onderzoek) 8 Gespecialiseerde dyslexiebehandeling 9 Aangepaste maatregelen en coaching van dyslectische leerlingen binnen de school

Bron: Gebaseerd op KD, NRD, & Masterplan Dyslexie (2015).

Kosten/baten/effect van continuüm van zorg*

	<i>preventie</i>	<i>remediëring</i>	<i>behandeling</i>
	gr. 1-2 (3)	gr. 3-4 (5)	gr. (4) 5 e.v.
zorgniveau	2-3	2-3	4
wie	risico- kinderen	erkende achterblijvers	'didactisch resistenten' (EED)
op school	binnen/buiten	binnen/buiten de klas	buitenschools
hoe lang	8-12 uur	20-40 uur	40-60 uur
kosten	relatief laag	behoorlijk groot	zeer groot
	('lump sum')	('lump sum')	(Gemeente)
baten/effect	geeft 'head start' in Groep 3	1) bevordert woordlezen tekstlezen, spelling 2) identificeert 'did. resistenten' (EED)	'normaliseert' tekstlezen, spelling minder effect op (snelheid van) woordlezen

Klopt dat
idee wel?

* leeskilometers maken/leeservaring opschrijven (Groep 4-8) als vervolg op remediëren vallen hier buiten

Vormen van aanpak (illustratie 1)

■ 1) Preventie

- specifieke interventie in Groep 2 voor risicokinderen
  - ... 'buffertje' opbouwen in Groep 2
  - ... geeft 'head start' in Groep 3
  - bijv. individuele
    - Voorschotbenadering
    - zie (vernieuwde) Protocol Preventie van Leesproblemen (2017)
- goed idee, maar klopt het wel?

Werkt een 'head start' wel?

- preventieve interventie, *alleen* in Groep 2, hebben we uitgezocht in vier experimentele studies aan UvA en RUG
  - weergegeven in (maar liefst) drie proefschriften
    - Eleveld (2005), Van Otterloo (2011), Regtvoort (2013)
    - zie ook Regtvoort e.a. (2007); Van Otterloo e.a. (2006, 2009a, 2009b); review in Van der Leij (2013)
- individueel (tutors: geïnstrueerde studenten, ouders)
- risicokleuters
  - een van de ouders dyslectisch (familiaal risico = FR)
  - kans in ons taalgebied 30-40% op dyslexie, ofwel 10 keer zo groot als bij kk. zonder FR
    - zie resultaten Dutch Dyslexia Program (DDP 1998-2016)
    - o.a. Van der Leij e.a., (2013), Van Bergen e.a. (2014)
- experimentele, theoretisch en methodisch gefundeerde programma's
  - 12-14 weken, 8-12 uur in totaal, februari-juni Groep 2
  - gericht op klankbewustzijn/benoemsnelheid/letterkennis/lezen kleine woordjes
    - zie voor aanverwante studies o.a. Elbro e.a. (2004); McCandliss e.a. (2003)

Werkt een 'head start' wel?

Voorbeeld: *'Klinkende klanken en lollige letters'**

Programma gericht op aanleren van

- letters en klanken
- fonologische synthese en analyse
- uitspraak (articulatie)

Methodiek

- individueel
- multimodaal (horen, zien, voelen/bewegen)
- 'traditioneel' materiaal
- handleiding, platen, 'pratende' pop

Uitgevoerd door

- tutor: ouders thuis (zorgniveau 3)

* Vertaald/aangepast/aangevuld uit Deens (Elbro e.a., 2004), zie Van Otterloo e.a. (2006, 2009a, 2009b); van Otterloo (2011)

Werkt een 'head start' wel?

Hoe lang

- elke dag 10'
- 5 dagen/week
- 14 weken
- 8-12 uur in totaal

Wanneer

- tussen februari (M2) – juni (E2) Groep 2

Interventietrouw

- doen ouders wat gevraagd wordt?
- in grote lijnen wel
- 67 % heeft alles afgemaakt, overigen merendeels
- hoe meer lesjes, des te groter effect

Voorbeeld van multimodaliteit (aanwijzingen voor tutor)

'Zeg eens /sss/'

...

'Hoe ziet je mond eruit, wanneer je /sss/ zegt?'

...

'Heb je een open of een dichte mond?'

...

'Ja, je mond is open'

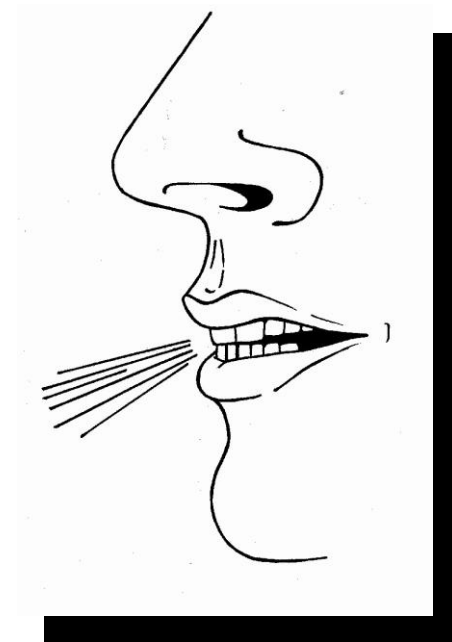
...

'Kijk maar'

...

'Voel maar'

(aanwijzen/laten voelen bij zichzelf en kind,
ook met gebruik plaat)

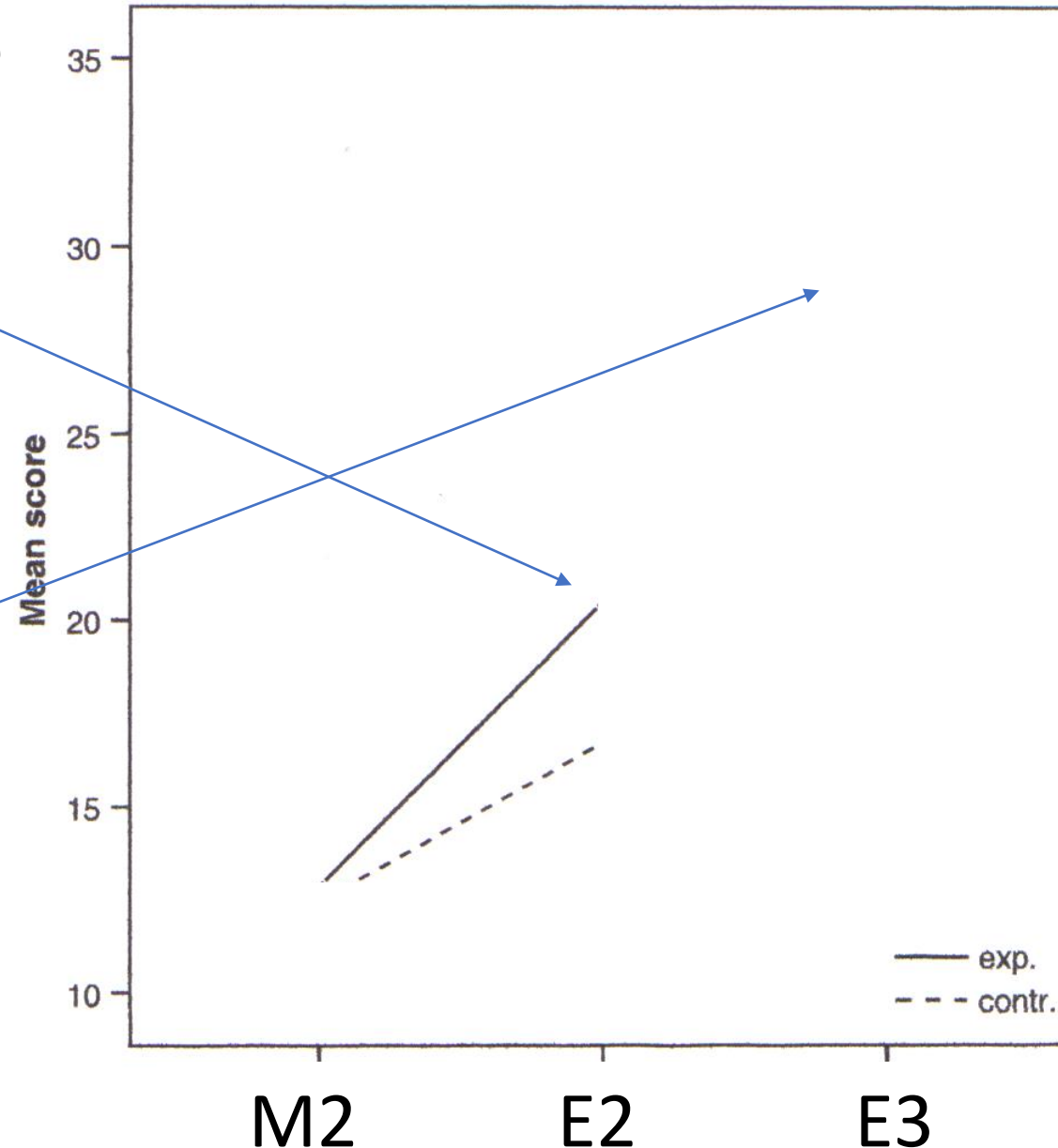

Werkt een 'head start' wel?

Effect: ja, direct na afloop in Groep 2, bijv. verschil exp. en controlegroep in Letterkennis (M2-E2)

Het 'head start' effect is echter eind Groep 3 (E3) verdwenen

NB: alle 4 (!)
experimentele studies
wijzen hetzelfde uit

Uit: van Otterloo
& van der Leij (2009b)

Werkt een 'head start' wel?

- *alleen* een 'voorschotbenadering' volstaat niet
- er is meer nodig
  - doorgaan in Groep 3 (deze conclusie heeft geleid tot ontwikkeling *Bouw!*)
- dat weten we *al lang* uit experimenteel onderzoek
  - zie review o.a. Van der Leij (2013)
- waarom staat dat dan niet in het 'vernieuwde', op preventie gerichte protocol Groep 1-2?
- suggestie: trek dat protocol door van Groep 1 tot 4, de *cruciale* preventie-/interventieperiode w.b. leesproblemen

Vormen van aanpak (illustratie 2)

- 2) Remediëring (Groep 3-4)
  - dyslexie is een probleem op *woordniveau*
  - voorkomen van dyslexie richt zich dus primair op *woordniveau* (zorgniveau 2 en 3)
- 3) Gevolgd door leeskilometers maken/leeservaring opschroeven (Groep 4-8)
- principes en voorbeelden
  - uit *Handreiking voor de invulling van ondersteuningsniveau 2 en 3 bij het vermoeden van Ernstige Enkelvoudige Dyslexie* (NKD/EN, 2018)
  - focus in deze presentatie op zorgniveau 3

Remediëren: principes*

5.1 Normatieve omschrijving ondersteuningsniveau 3 voor lezen

- Zeer intensieve begeleiding met een aanvullend leesprogramma of verdere intensivering vanuit de leesmethode.
- Intensieve en systematische aanpak door het inzetten van een specifieke interventie
- 3 x 20 minuten (of in ieder geval in totaal 60 minuten) per week begeleiding (zie het kader op pagina 8/9 voor wie begeleiding mag geven).
- Liefst individueel en anders in een groepje van maximaal vier leerlingen.
In geval van begeleiding in groepjes: de meerwaarde van de groepsvorming dient helder te zijn. Hoe wordt de groep ingezet en welke processen worden daarmee gestimuleerd? Dit komt in het handelingsplan tot uitdrukking.
- Hulp gericht op de hiaten in de ontwikkeling van vaardigheden van de individuele leerling. Een nulmeting kan bestaan uit een kwalitatieve en kwantitatieve analyse van het leesgedrag met niveautoetsen als AVI, DMT en toetsen voor deelvaardigheden.
- Een handelingsplan dat voldoet aan de in het kader op pagina 11 omschreven criteria.

Effectieve leertijd dan ook delen door maximaal 4?

Is die dan ooit aangetoond?

- Gescand uit: *Handreiking voor de invulling van ondersteuningsniveau 2 en 3 bij het vermoeden van Ernstige Enkelvoudige Dyslexie*. NKD/EN (2018).
- * <https://www.nkd.nl/app/uploads/2018/02/20180205Handreiking-voor-de-invulling-van-ondersteuningsniveau-2-en-3.pdf>

Remediëren: principes*

5.2 Suggesties voor invulling ondersteuningsniveau 3 voor lezen

Geschikte remediërende leesmethodes (lijst is niet uitputtend)

De school voldoet aan ondersteuningsniveau 3 als zij gebruik maakt van onderstaande methodes conform de normatieve richtlijnen voor intensieve begeleiding, zoals hierboven aangegeven. Een organisatorische mogelijkheid is dat de leestijd in de klas wordt benut voor de extra instructie en dat de leestijd (het maken van leeskilometers) op een ander moment wordt geboden, bijvoorbeeld door middel van een vorm van tutorlezen; een leerling zelfstandig, zonder begeleiding, laten oefenen met een (computer)programma volstaat niet. De ondersteuning wordt op een juiste wijze gedocumenteerd in een plan. Suggesties zijn:

Niveau 2 i.p.v. 3?

Niet gericht op
remediëring op
woordniveau

- Gescand uit: *Handreiking voor de invulling van ondersteuningsniveau 2 en 3 bij het vermoeden van Ernstige Enkelvoudige Dyslexie*. NKD/EN (2018).
- <https://www.nkd.nl/app/uploads/2018/02/20180205Handreiking-voor-de-invulling-van-ondersteuningsniveau-2-en-3.pdf>

*

Remediëren: voorbeelden*

- Connect Klanken & Letters, Connect Woordherkenning en Connect Vloeiend Lezen
- Estafette aanpak 1 (4 x 15 minuten) (met daarbinnen de Wacht-hint-prijsmethode)
- Begeleid hardop lezen
- RADslag
- RALFI-lezen
- Leesbalans
- Leesinterventieprogramma de Zuid-Vallei
- Toch nog leren lezen
- Taal in Blokjes
- Bouw *)

Hoe specifiek zijn deze methoden gericht op remediëring op *woordniveau*: theoretisch, methodisch? Is er wetenschappelijk bewijs voor effectiviteit?

*) Bouw! is in basis een preventieprogramma op individueel niveau. Met het oog op preventie heeft beginnen halverwege groep 2 de voorkeur, maar ook beginnen bij de start van groep 3 is effectief.

- Gescand uit: *Handreiking voor de invulling van ondersteuningsniveau 2 en 3 bij het vermoeden van Ernstige Enkelvoudige Dyslexie*. NKD/EN (2018).
- <https://www.nkd.nl/app/uploads/2018/02/20180205Handreiking-voor-de-invulling-van-ondersteuningsniveau-2-en-3.pdf>

*

naam	doel	doelgroep	inhoud & methodiek	duur/uren	focus op woordniveau?	bewezen effect?	publicaties
Connect Klanken en Letters	klankbewustzijn, klank-teken-koppeling, leeshandeling	achterblijvers in Groep 3 (eerste helft)	letters/klanken/woordjes/tekst ind./ max. 3 in klas	okt-februari 3 x 20'/week 10-12 weken 10-12 uur	deels (naast schrijven en tekstlezen)	geen surplus-effect in klas t.o.v. controlecond.	Jongejan & Wentink (2008)
Connect Woordherkenning	directe woordherkenning	achterblijvers in Groep 3 (tweede helft)	medekl.-clusters en meerlettergr./woorden/klanken/tekst ind./ max. 3 in klas	feb-juni 3 x 20'/week 10-12 weken 10-12 uur	deels (naast schrijven en tekstlezen)	geen surplus-effect in klas t.o.v. controlecond.	Jongejan & Wentink (2008)
Connect Vloeiend lezen	leeservaring opschrijven/ leeskilometers maken	achterblijvers Groep 3-4	teksten hardop lezen in groepjes	maart-juni (3) doorgaan (4) ? uur	nee	?	?
RALFI	leeservaring opschrijven/ leeskilometers maken	achterblijvers Groep 4-8	teksten hardop lezen in groepjes	variabel ? uur	nee	?	?
Leesbalans	remediëren leesproblemen	Deel 5-6 voor dyslectici	?	?	?	?	?
Lees Interventie Programma	remediëren leesproblemen	lIn. die meer oefenstof nodig hebben	?	?	?	?	?
Estafette	leeservaring opschrijven/ leeskilometers maken	lIn. met mogelijke achterstand 4-8	teksten hardop lezen in groepjes	4 lessen/week 45' 36-40 weken ? uur	nee	?	?

NB Incompleet overzicht! Informatie over sommige methoden en onderzoek lastig te vinden. Suggesties welkom, graag naar mijn emailadres, laatste dia

naam	doel	doelgroep	inhoud & methodiek	duur/uren	focus op woord-niveau?	bewezen effect?	publicaties
Bouw!	leesproblemen voorkomen	risicoln.: laagste 25 % in Letterkennis & Klankbewustzijn medio Groep 2 / begin Groep 3	hele inhoud van voorbereidend & aanvankelijk & voortgezet lezen comp. gestuurd indiv. met 'tutor'	Groep 2-4 1,5-2 jaar 3-4 x 10-15' 20-30 uur	ja	direct: 65% afname laaggeletterdheid, 65% minder diagnoses dyslexie & zittenblijven; blijvende effecten (Groep 7/8)	Regtvoort e.a. (2013); Regtvoort (2014); Zijlstra e.a. (2014); Zijlstra (2015); Zijlstra e.a. (in prep.)
RADslag	leesproblemen remediëren & didactische resistentie vaststellen	laagste 10 % in lezen begin Groep 4	woorden/ str. rijen/ teksten comp. onderst. indiv. met RT	20 weken 2 uur/week 40 uur	ja	2/3 van de lln. uit 10 % 1/3 blijkt did. resistent (krijgt diagnose dyslexie)	Struiksma (2003); Struiksma e.a. (2006; 2009)
TNL	ernstige leesachterstand niet verder laten oplopen	laagste 2 % in lezen Groep 3-4	woorden/ zinnen indiv. met RT	1-1,5 jaar 1 uur/week 40-60 uur	ja	achterstand stabiliseert/ loopt niet verder op	Verhagen e.a. (z.j.) (3 kleinschalige studies)
Taal in bl. (TiB) (school-versie van F&L)	leesproblemen remediëren (c.q. behandelen)	zwakke lln. Groep 3-5 (e.v.)	woorden/ zinnen comp. onderst. indiv. met RT, of groepjes, of klas	9 mnd 1 uur/week 20-24 uur	ja	behandelingsstudie met F&L (NB: zorgniveau 4): verbetering tekstlezen en spelling woordlezen minder	Gijssels & Bosman (2010); zie ook van Geffen, Berends & Franssens (2008)
Begeleid Hardop Lezen (BHL)	leeservaring opschroeven/ leeskilometers maken	laagste 15 % in lezen Groep 4-6	teksten hardop lezen indiv. met klassenassistent	12 weken 4 x 20/week 16 uur	nee	verbetering woord- en tekstlezen en leesmotivatie	Blok e.a. (2011); Oostdam e.a. (2011)

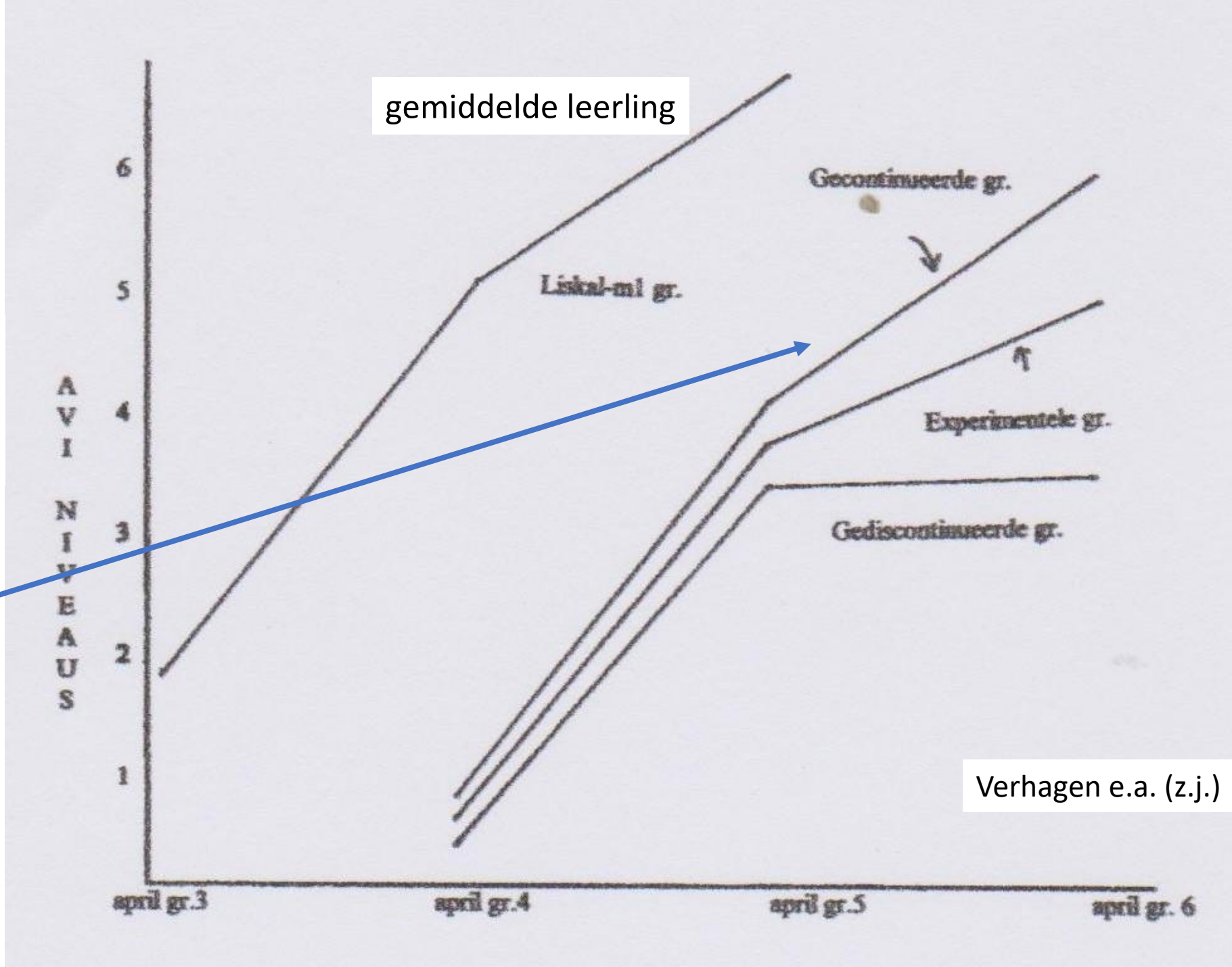
Voorbeelden van effecten op deze en volgende dia's

TNL

Toch nog leren lezen

Zeer zwakke lezers raken niet verder achter (AVI)

Tenminste, als RT gecontinueerd wordt

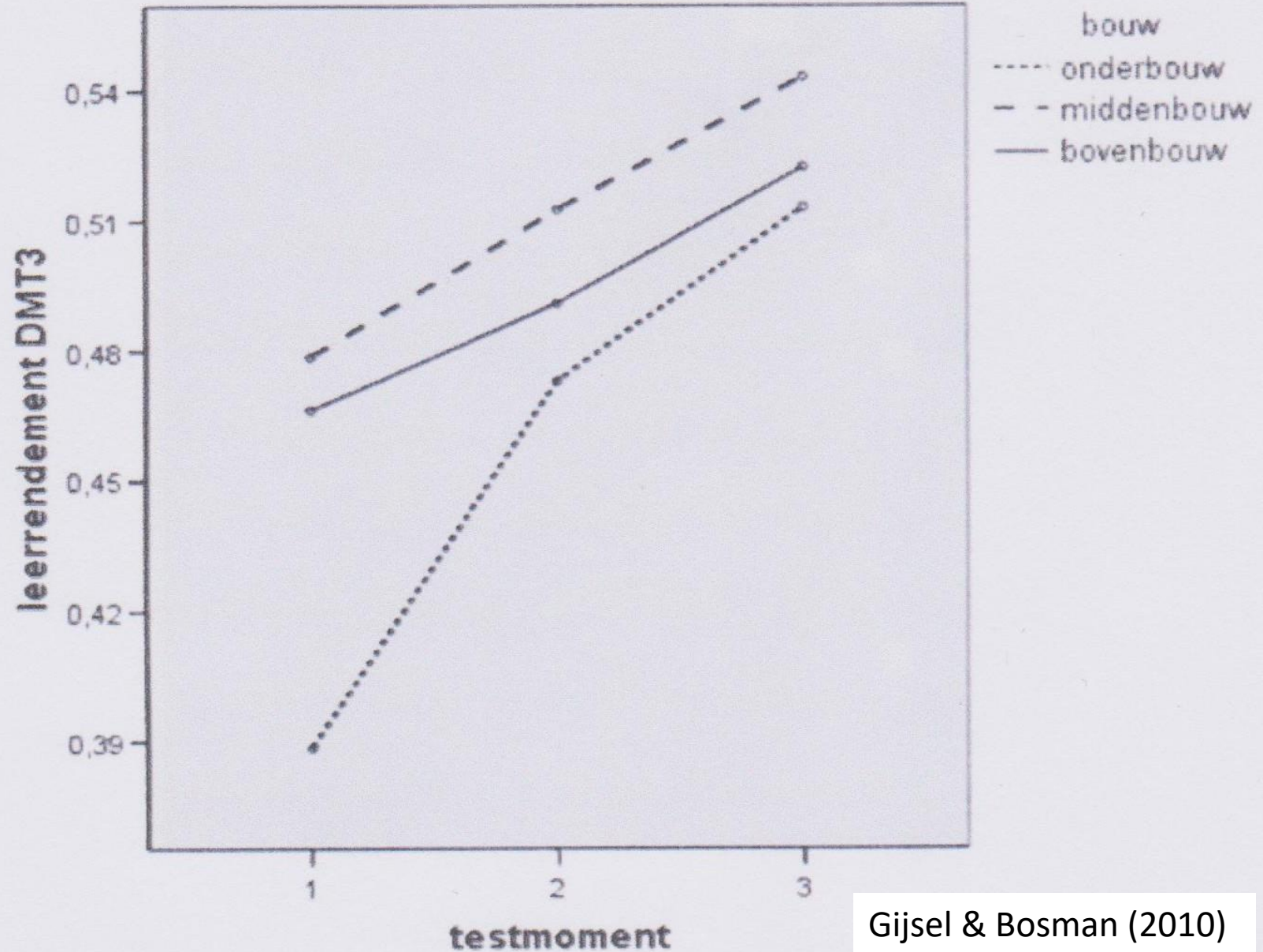

Verhagen e.a. (z.j.)

F&L (1)

(TiB is schoolversie van F&L)

Effect in
behandelingsstudie
(zorgniveau 4) op
technisch lezen is grootst
in onderbouw (3-4),
minder in midden- (5-6)
en bovenbouw (7-8).
Leerrendement wordt
ong. 0,50 = vordering half
zo goed als de gem.
leerling.

Gijssel & Bosman (2010)

Figuur 1. Leerrendement op de DTM3 voor de onderbouw, middenbouw en bovenbouw.

F&L (2)

(TiB is schoolversie van F&L)

Effect van dezelfde studie op spelling is soortgelijk maar groter.

Leerrendement stijgt naar ong. 0,70 = vordering ong. 70 % van die van de gem. leerling.

Figuur 2. Leerrendement op het PI-dictee voor de onderbouw, middenbouw en bovenbouw.

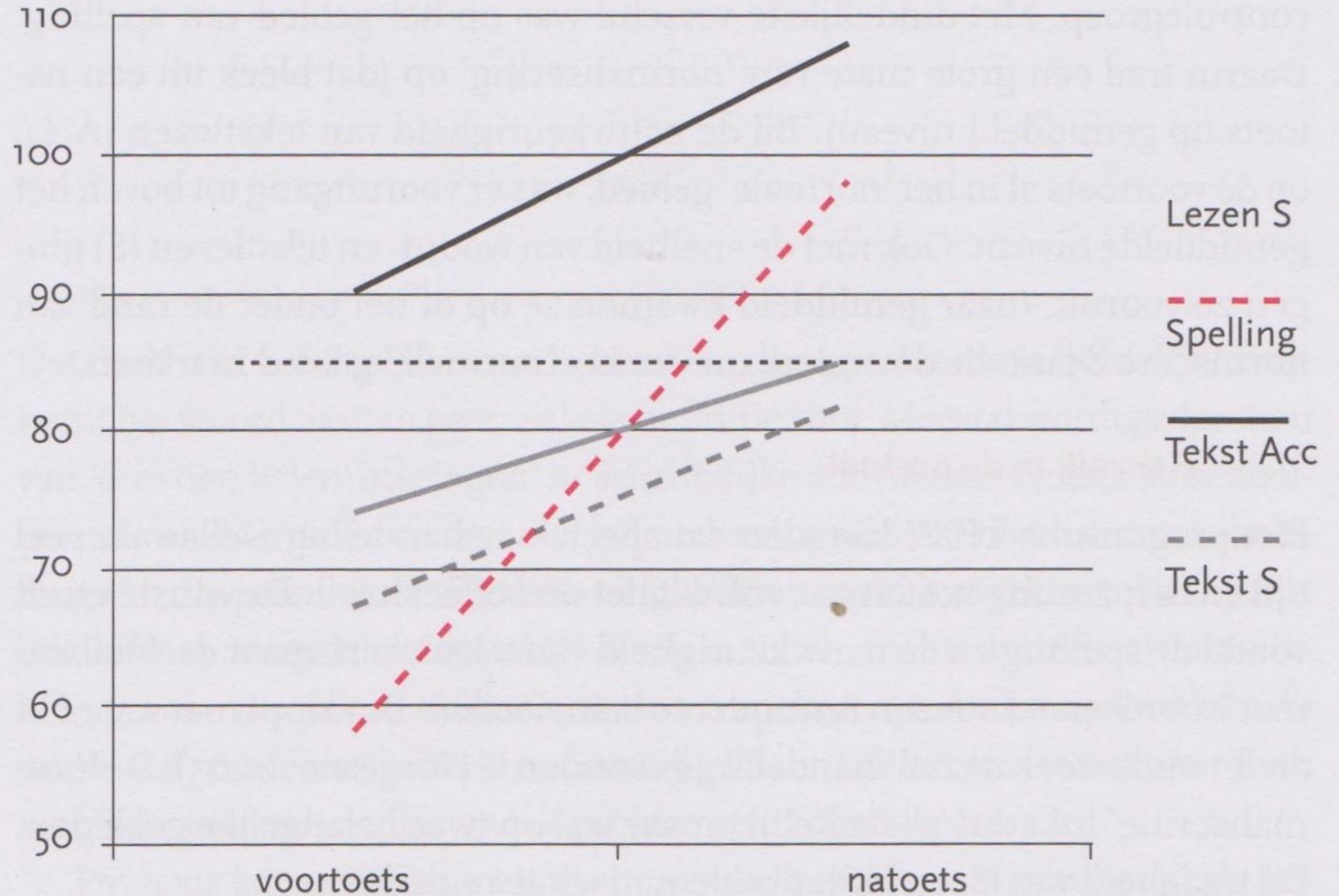
LEXY (IWAL)

Partiële remediëring is vaker het resultaat van behandelingsstudies (zorgniveau 4).

Bijv. effect van LEXY op spelling is zeer groot (komt in de 'normale' zone).

Accuratesse van tekstlezen is al 'normaal' en stijgt nog.

Snelheid van woord- en tekstlezen laat zich moeilijker remediëren (stijgt minder en blijft 'subnormaal').

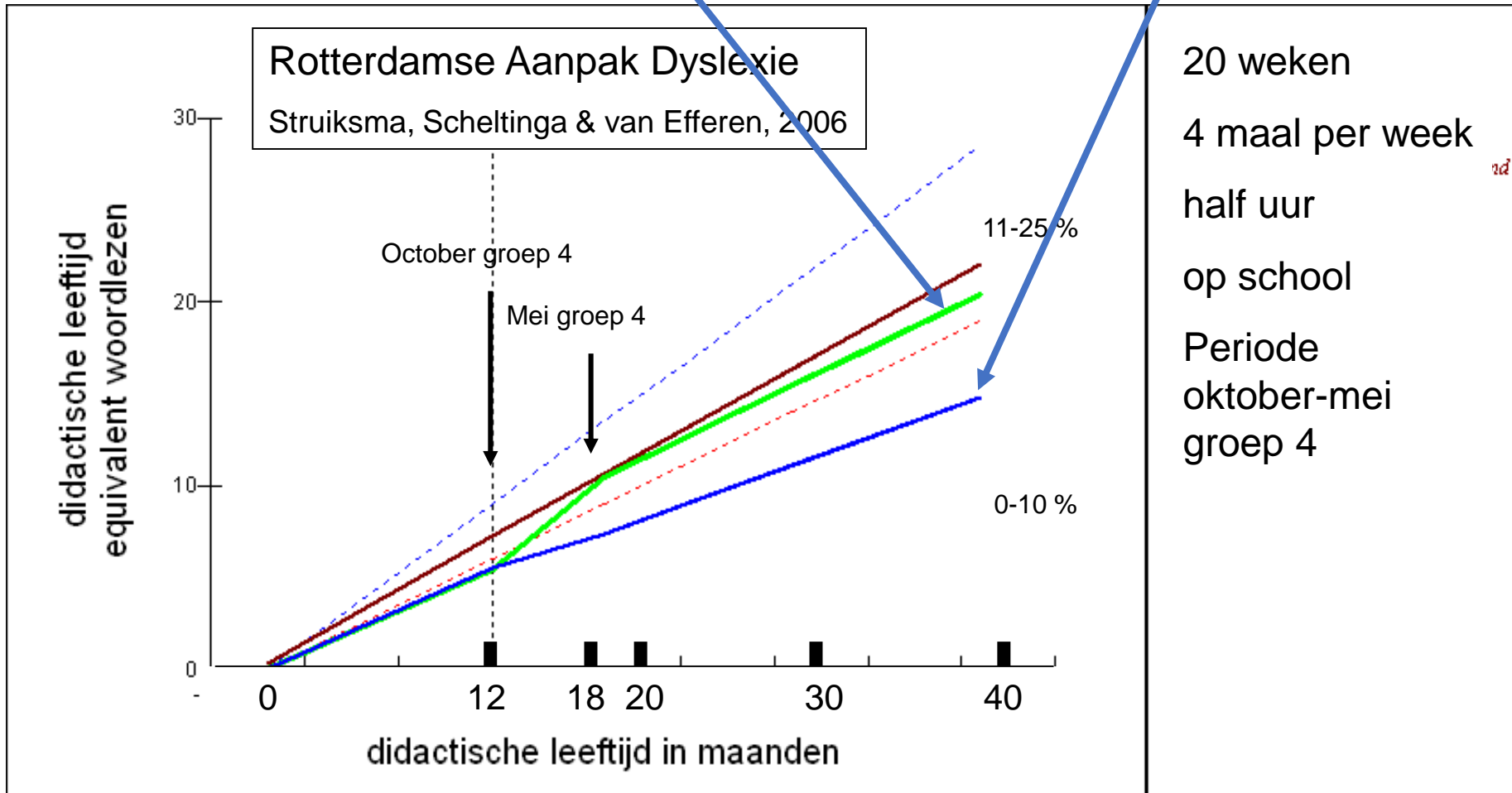
Figuur 14.1 Resultaten van LEXY in vooruitgang op normscores.

Noot. De horizontale stippellijn geeft de grens van 'normaal' (boven) en 'subnormaal' (beneden) aan. Gegevens uit Tijms (2011). Zie de tekst voor uitleg.

RADslag

67% van de leerlingen blijken responders
(komen boven de 10% zone)

33% blijken didactisch resistent
(blijven hangen ondanks 40 uur individuele RT
en krijgen diagnose dyslexie)

Bouw!

Effect op vordering in technische lezen van enkele casussen

6 van de 7 eindigen (ook op termijn) rond gemiddeld niveau met technisch lezen

7 zijn midden Groep 2 allemaal even zwak in Letterkennis en Klankbewustzijn

Gemiddeld

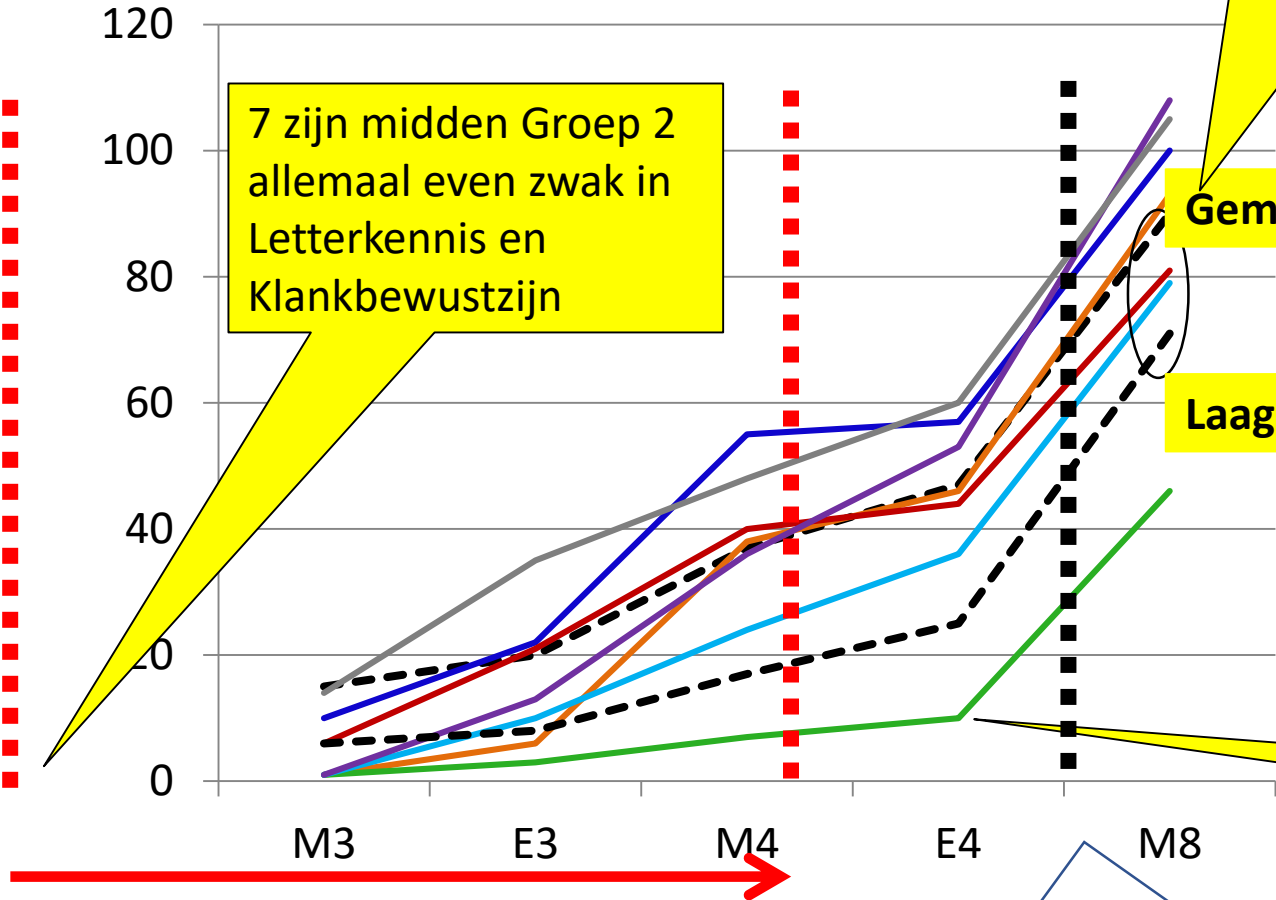
Laagste 10 %

Spelling, begr. lezen

Gr4/5

Milo	D, A
Frederica	B, E
Sema	B, E
Rosa	C, E
Mehmet	D, D
Benjamin	C, C
Eli	E, D

Een kreeg diagnose dyslexie: achterstand en didactisch resistent

Bouw! interventie
M2 – M4

Laatste meting midden Groep 8 na tijdsverloop van 3,5 jaar

Voorkomen van dyslexie en bestrijden van laaggeletterdheid: wat werkt?

Conclusies (1) m.b.t. de 12 programma's die in *Handreiking ...* (NKD/EN, 2018) genoemd worden als 'geschikt' voor zorgniveau 3:

- 4 zijn gericht op het kernprobleem (woordlezen) en empirisch onderzocht: *Bouw!*, *RADslag*, *TNL*, *TiB*
- *Bouw!* en *RADslag* zijn bewezen effectief op zorgniveau 3
  - in het voorkomen/remediëren van leesproblemen/laaggeletterdheid (2/3 van de zwakste lln.)
  - en het aantonen van didactische resistentie, dus (potentiële) dyslexie (1/3 van de zwakste lln.)
- *TNL* is effectief op zorgniveau 3 in het voorkomen van verergeren van leesprobleem van de allerzwaksten; onderzoek te kleinschalig voor verdere uitspraken
- *F&L* is als behandelingsmethode (zorgniveau 4) partieel effectief (spelling, tekstlezen), maar over de schoolversie *TiB* (en dus toepassing op zorgniveau 3) is (mij) geen onderzoek bekend

Voorkomen van dyslexie en bestrijden van laaggeletterdheid: wat werkt?

Conclusies (1) m.b.t. de 12 programma's die in *Handreiking ...* (NKD/EN, 2018) genoemd worden als 'geschikt' voor zorgniveau 3:

- 5 zijn niet empirisch onderzocht (*Connect Vloeiend Lezen, RALFI, Estafette, Leesbalans* en *Lees Interventie Programma Zuid Vallei*)
- 2 zijn onderzocht maar niet bijzonder effectief (*Connect Klanken en Letters; Connect Woordherkenning*); bovendien te positioneren op zorgniveau 2 (in de klas)
- 4 zijn niet gericht op woordlezen maar op tekstlezen/leeskilometers maken, dus niet remediërings- maar leeservaringsgericht (volgende fase) (*Connect Vloeiend Lezen, RALFI, Estafette, BHL*)
- daarvan is *BHL* wel uitgebreid onderzocht en bewezen effectief in bestrijding laaggeletterdheid (mits individueel toegepast)
- de meerwaarde van toepassing in groepjes (*Connect Vloeiend Lezen, RALFI, Estafette*) is niet aangetoond; zolang dat niet het geval is, is rangschikking onder zorgniveau 3 ten onterechte, en blijft de enige valide 'gerichte' aanpak individueel

Voorkomen van dyslexie en bestrijden van laaggeletterdheid: wat werkt?

Aanbevelingen m.b.t. methoden, handreikingen en protocollen

- methoden, gericht op leeskilometers, maar niet op kernprobleem (potentiële) dyslexie
  - horen niet op zorgniveau 3 thuis
  - maar zouden standaardrepertoire moeten zijn van de school ter bestrijding laaggeletterdheid
- onderzoek naar de methoden (‘evidence-based’)
  - is dringend gewenst (zowel experimentele studies naar effect als implementatiestudies)
- *Protocol Preventie van Leesproblemen Groep 1 en 2 (EN, 2017)*
  - ‘effectiviteit ... in de praktijk ... gebleken’: geef de evidentie aan en hoe valide die is
  - breid uit naar Groep 3 en 4: doorgaande lijn van preventie naar remediëren (zie dia 18)
- *Handreiking (2018)*
  - met spoed herzien, want onjuistheden gaan praktijk beïnvloeden!
  - geef van methoden aan hoe ‘evidence-based’ ze zijn m.b.t. kernprobleem, en waar ze wel/niet geschikt voor zijn in kader zorgniveau 3 en verder (preventie, remediëren, leeskilometers maken)
  - verwijder alle onduidelijkheden (zie dia 20-22) of voorzie ze van informatie/evidentie

Aanbevelingen: rol van de school

Vul wat er in de klas gebeurt aan met individuele, relatief 'teacher-free' en 'evidence-based' interventies

Zet individuele hulp (zorgniveau 3) direct in als nodig

- dus niet 'wait-and-fail' (zie hierna)

Realiseer doorgaande lijn/ continue zorg over leerjaren 2-4 heen

- integrale aanpak: zie voorstel

Gebruik computerprogramma's, indien mogelijk en geschikt

Maak gebruik van bovenschoolse arrangementen om met en van elkaar te leren

Continuüm: zorgniveau 3 naar voren

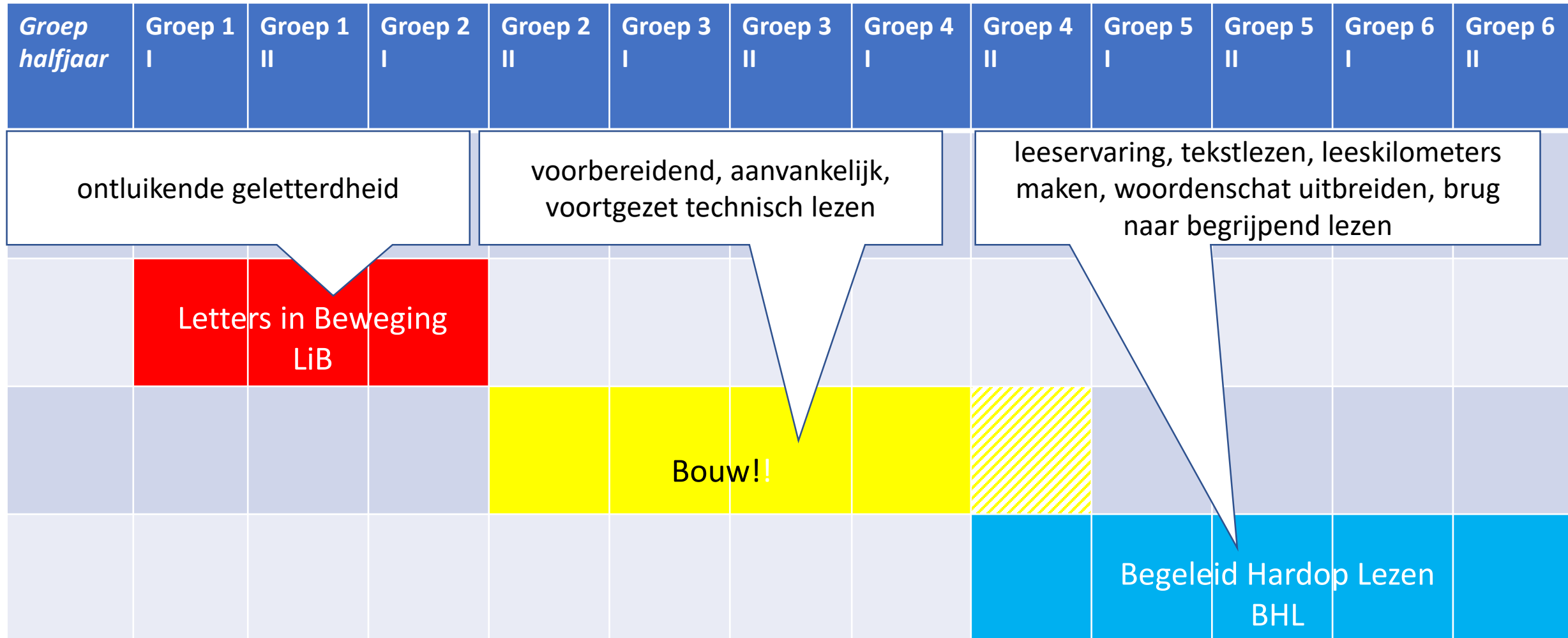
Tabel 11.1 Continuüm van zorg

8*

Zorgniveau	Uitwerking in stappen
Niveau 1: Goed lees- en spellingsonderwijs in klassenverband (basisonderwijs)	1 Kwaliteit instructiegedrag en klassen- management 2 Juist gebruik van effectieve methodes 3 Gebruik leerlingvolgsysteem
Niveau 2: Extra zorg in de groepsituatie door de leerkracht (zwakste 25% van de leerlingen)	4 Vaststellen van potentiële uitvallers en voldoende maatwerk in de klas
Niveau 3: Specifieke interventies uitgevoerd/on- dersteund door de zorgspecialist in de school (zwakste 10% van de leerlingen)	5 Instructie individueel of in kleine groep- jes 6 Vaststellen van achterstand en hard- nekkigheid: vermoeden van dyslexie
Niveau 4: Diagnostiek en behandeling in het zorg- instituut (zwakste 4% van de leerlingen)	7 Vaststellen van dyslexie (psychodiagnostisch onderzoek) 8 Gespecialiseerde dyslexiebehandeling 9 Aangepaste maatregelen en coaching van dyslectische leerlingen binnen de school

Bron: Gebaseerd op KD, NRD, & Masterplan Dyslexie (2015).

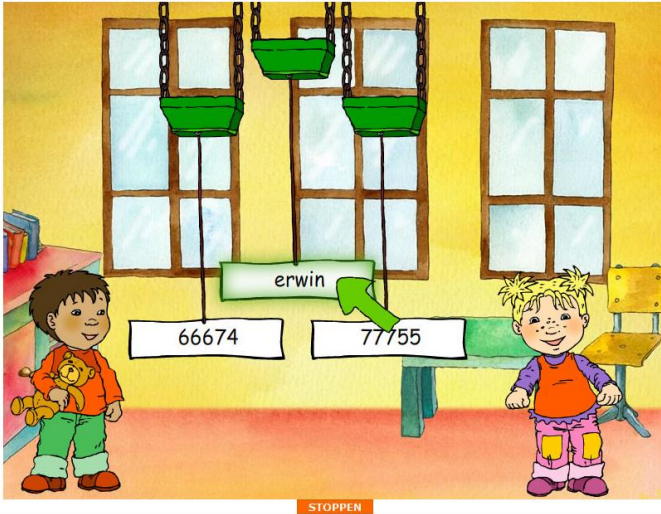
Preventie laaggeletterdheid/ reductie kans op dyslexie m.b.v. 'evidence-based' interventies: een voorstel voor integrale aanpak *

* zie voor toelichting Van der Leij (2016), *Dit is dyslexie*

Illustratie (1): Letters in beweging

Eigen naam groep: 2 Demo groep (Demo Kind)

- Voor leerlingen van 4 – 5 jaar met geringe kennis van het alfabet en een zwak klankbewustzijn
- 40 spellen verdeeld over 7 spelgroepen
- Eerste stap richting lezen en schrijven
- Stimuleert foneembewustzijn en letterkennis
- Speels kennismaken met letters en klanken
- Toenemende moeilijkheidsgraad: spelen met eigen naam, eerste letter eigen naam of mama
- Adaptieve hulp van Sim, Sim's beer en Sanne
- Feedback/aanwijzing van Beer stimuleren effectief leergedrag
- Effectief m.b.t. lezen, ook op termijn (Bus e.a., 2011; Kegel e.a., 2010; Van der Kooy-Hofland, Kegel, & Bus, 2011); Kegel, 2011; zie ook Broekhof & Cohen de Lara, 2008)
- [zie ook](#)
  - web.bereslim.nl/letters-in-beweging6.html
  - <https://www.youtube.com/watch?v=kUYMrKjUktg>

Illustratie (2): Bouw!

Bouw! is het effectieve computergestuurde interventieprogramma dat speciaal is ontwikkeld om kinderen die risico lopen op problemen met lezen en spellen, preventief (in groep 2 tot 4) extra hulp te geven, actief ondersteund door tutors (ouders, oudere leerlingen, vrijwilligers of klassenassistenten).

Effectief m.b.t. woord- en tekstlezen, spelling, begrijpend lezen, leesmotivatie, ook op lange termijn (Regtvoort e.a., 2013; Regtvoort, 2014; Zijlstra e.a., 2014; Zijlstra, 2015; Zijlstra e.a., in prep.; zie ook Van der Leij e.a., 2016; 2017).

Zie ook

- lexima.nl/dyslexiesoftware/bouw
- formulieren.lexima.nl/aanvraag-demo-bouw

Illustratie (3): Begeleid Hardop Lezen

10

- Leerlingen uit groep 4, 5 en 6 die zwak lezen krijgen leeshulp van een geschoolde volwassen lezer.
- Ze moeten de fase van het aanvankelijke lezen voorbij zijn en woorden van één lettergreep foutloos kunnen herkennen en uitspreken.
- Naast het verbeteren van de leestechniek is het oogmerk het bevorderen van een positieve leeshouding.
- Het programma richt zich op het lezen van teksten in boekjes.
- Effectief m.b.t. lezen en leesmotivatie (Blok e.a., 2011; Oostdam e.a., 2011)
- Zie ook
  - [youtube.com/watch?v=BibWdHCxUIA](https://www.youtube.com/watch?v=BibWdHCxUIA)
  - [youtube.com/watch?v=KVblqbf0XMo](https://www.youtube.com/watch?v=KVblqbf0XMo)

Verder lezen

Van der Leij, A. (2016). *Dit is dyslexie*. Houten: LannooCampus.
Daarin ook korte beschrijving van onderzoeken die eerder genoemd zijn (LiB; Bouw!; Connect; RADslag; BHL).

Zijlstra, H., & Van der Leij, A. (2016). Begin vroeg met de strijd tegen leesproblemen. Een onderzoek naar de preventieve aanpak met het programma Bouw! *Tijdschrift Taal*, 7 (10), 27-33.

Van der Leij, A., Korf, M., & Zijlstra, H. (2016). Het voorkomen van laaggeletterdheid en dyslexie met behulp van Bouw! *Nederlands Tijdschrift voor Logopedie*, 88, oktober (10), 6-12.

Beker, L. (2016). Revolutionaire methode kan dyslexie voorkomen. *Naar School*, (6), 26-27.

Van der Leij, A., & Zijlstra, H. (2017). Voorkom laaggeletterdheid en reduceer dyslexie. *BasisSchoolManagement*, 31, december (8), 12-15.

PS1 Bovenstaande artikelen kunnen op verzoek worden opgestuurd.

PS2 Complete lijst van in presentatie genoemde artikelen kan worden opgestuurd.

PS3 Informatie over de genoemde methoden is welkom; zie mailadres.

Contact: d.a.v.vanderleij@uva.nl